

LIETUVIŠKOS KALĖDOS

Lazdynų Pelėda, Julius Janonis,
Pranas Mašiotas, Antanas Vienuolis,
Vincas Krėvė-Mickevičius, Žemaitė

abuolys

LIETUVIŠKOS KALĖDOS

Lazdynų Pelėda, Julius Janonis,
Pranas Mašiotas, Antanas Vienuolis,
Vincas Krėvė-Mickevičius, Žemaitė

VINCAS
KRĖVĖ-MICKEVIČIUS

KŪČIŲ
VAKARAS

Mėnesiena. Kieme šalta, žverbla ir tylu. Tik tvora kai kada sutreška nuo šalčio, tai šuo kieme suamsi kartą kitą ir vėl nutyla, tai sniegas sugurgžda einančiam po kojų. Ar šuo suloja, ar tvora suterškina, ar sniegas sugurgžda – kiekvienas balsas toli nuskamba įšalusioj tylumoje. Rambio pirkioj buvo niauru ir tamsu. Krosnies žibinte rūko skala ir leido mirgančią, unksnėtą šviesą. Senė Rambienė stovėjo prie krosnies, poteriavo ir traukė kriukaite* šližikus**, o mažas anūkėlis Vikčiukas čia pat stovėjo prisilaikydamas viena ranka bobutės suknelės, kitos pirštus sukimšęs burnon ir pasistiepęs žiūrėjo, kaip bobutė, traukydama iš krosnies, mėtė niekotaitė*** karštus šližikus. – Bobule, duok man vieną šližiką, tą mažiuką mažiuką... – neiškentęs paprašė anūkas.

– Kad karšti jie, anūkėli: apdegsi rankeles.

Vaikas paleido sijoną ir užėjo iš kito bobulės šono, kur stovėjo niekotaitė, ir išsitraukė patikusį jam šližiką, bet tasai buvo tikrai karštas. Vikčiukas, pūsdamas jį pilna burna, prispaudė rankove šližiką į pilvą, o kita ranka užraitoto marškinaičių sterblę ir sugriebė jon savo lobį... Linksmas, kad gavo sliziką, nubėgo į lovą, kur sėdėjo

* Kriukaite – lazda lenktu galu. (Čia ir toliau – *red. past.*).

** Šližikai – tradicinis lietuvių Kūčių vakarienės patiekalas – nedideli, šiek tiek saldūs mielinės tešlos kepiniai su aguonomis. Dažniausiai valgomi mirkyti aguonpienyje arba su kisieliumi.

*** Niekotaitė – krepšys, pintinė.

motutė. Ten pasistiepė ant josios kojos plaksno*, kurį jam atkišo motutė, kaip lieptu užkopo ant lovos, atsigulė pasieny, už motutės pečių, ir ėmė gardžiai velėti** šliži-ką. Alena, Vikčiuko motutė, sėdėjo ant lovos ir supė už raikščių*** lopšį. Lūpos krutėjo – matyti, ji meldėsi, po-teriavo. Akys, įsmeigtos vienon vieton, lyg ji stengėsi toli, kažkur už šaltos lygumų bekraštės, pamatyti kažin ką, buvo užsiašarojusios. Ji nieko nei matė, nei girdėjo, kas darėsi aplinkui, net kai pravirko lopšy vaikas, – Alena, argi tu nematai, kad vaikas nusiklostė? Alena apklostė vaiką margomis palelėmis, antklodėle ir supė toliau, bet vaikas nesiliovė verkęs.

– Užmik, užmik, vargdienėli mano mažas, užmik, našlaitėli, prisiverksi, bus dar laiko tėvelio netekusiam, kol didis užaugsi, – migdė jį gaudžiai motutė; paskui ji užsigulė ant lopšio ir davė jam krūties...

Durys prasivėrė; trobon įritavo šalto oro volai, lyg garai ar tiršta migla, pakriko pirkioje ir pranyko. Lyg debesy įėjo pirkion piemuo, apsirengęs kailiniais ir giliai ant ausų užsimovęs kepurę. Jis grįžo iš pirties, kuri buvo net pačiam sodžiaus gale, toli nuo namų ir kitų ūkio trobesių.

– Ačiū už šilimą, – prabilo įėjęs pirkion.

* Plaksnas – kojos pėdos viršus, keltis.

** Velėti – daug, godžiai valgyti.

*** Raikštė – raištis.

Jam niekas nieko neatsakė. Nusirengęs piemuio išsiėmė iš stalčiaus šukas, sušukavo sau galvą ir, priėjęs arčiau į žibintį, ėmė trinti nagu, kas pasitaikė ant šukų. Nelinksma buvo, gūdu ir niauru Rambio pirkioje. Gedulas ir skausmas skraidė aplinkui, šaipėsi iš tamsių kampų, šešėliais mirgėjo ant sienų... O kieme buvo šalta, žverbla ir tylu; tik tvoros traiškino nuo šalčio, bet kur ne kur kartą kitą sulojė šuo... Suvyravo durys, ir pirkion įėjo senas Rambys. Jisai atsinešė šieno glėbį ir padėjo jį ant skobnių*. Nusirengęs uždegė lempą, kuri buvo musių trėkte nutrėkta** ir kabojo ties skobnių viduriu, ištaisė šieną, kad visur lygu būtų ir užklojo balta paklote. Vikčiukas jau sėdėjo kampe ir stebėjosi, ką tokio senelis daro. Kada senelė atnešė ir pastatė vidury skobnių lėkštę, kurioj gulėjo kelios spalvotos plotkelės, vaikas neiškentė ir paprašė:

– Dieduli, duok man šitą raudoną.

Rambys atlaužė pusę plotkelės ir padavė anūkui, o visas kitas suplėšė į mažus kąsnelius. Vikčiukas pavartė gautą, apžiūrėjo iš visų pusių, dar pavartė ir atkando kartą ir kitą. Paskui nubėgo į lovą, kur vis dar sėdėjo motutė ir supė migdė mažutį jo broliuką.

– Motute, motute, prilipo man... – nusiskundė jis ir krapštė pirštu burnoje.

* Skobnys – senovinis stalas, paprastai masyvus ir ilgas.

** Nutrėkta – apdergta.

Senė Rambienė sunešė ir sustatė ant suolo visus dvylika valgymų, kuriuos kiekviena ūkininkė gamino kūčiai. Buvo čia ir silkės svogūnuose, ir žuvys, ir grybai, ir grucė*, ir kisielius, ir šližikai, ir miešimas**, ir daug kitų dar valgymų. Senis Rambys kiekvieno valgymo atidalino, kąsnelį atlaužė, atkabino šaukštą ir krovė visą vieną dubenėlį, kuris stovėjo skobnių gale ant suolo. Visų valgymų paragavęs, dėjo juos atitinkamon skobnių vieton, kaip nuo seniausių laikų tėvai darydavo. Anūkėlis jau vėl rymavo skobnių gale ir atsidėjęs stebėjosi, ką gi tai senelis daro.

– Dieduli, kam tu visko kabini tan mažiukan dubenėlin?

– Gyvulėliams, anūkėli. Težino ir jie, kad nūnai kūčia, – paaiškino Rambys anūkui, ir širdį jam taip suskaukėdėjo, jog net susiraukė senis, lyg iešmu jį kas nuvėrė. Atsiminė jisai, kad gyvulių jau nebėra, kad tvartai stovi tušti ir nėra kas kūčia šerti. Visuose tvartuose vos viena neke mėžna karvytė užsiliko, kumelšė, kurią dvi savaitės atgal pirko už pusiakapio*** rublių, ir viena avis – štai ir visas gyvulys. Atsiminė senis, kokis jį nūnai apėmė skausmas, kai jisai šėrė šiuos savo gyvulėlius. Suplakė ėdžio glėbį ir be rezginių nunešė tvartan pamesti karvei ir aviai. Paskui

* Grucė – senas lietuvių valgis, paprastai gamintas iš grūstų miežių grūdų, išvirintų su žirniais.

** Miešimas – medumi ar cukrumi saldintas vanduo, kartais su aguonų pienu.

*** Pusiakapis – 30.

pravėrė senis vieno tvarto duris – tuščia; o būdavo, čia stovėdavo keturios karvės; dabar tik branktai* ant saitų pakampėse kėpso. o karves karas suėdė. Nuėjo kitan tvartan – ir ten tuščia. Štai čia kampe stovėjo „Šarkė“, marčios pasoginė**; ją dar telyčaitę atsivarė. Sena jau buvo karvė, bet labai pieninga, ir parduoti jos gailėjosi. O ten, kitame kampe, stovėjo „Gražagalvė“. Čia buvo atitverta vieta teliams. Ir ten dabar tuščia, o vasarą juk darže bėginėjo trejetas teliukų, dabar jų nei vieno nebėliko – ir juos karas suėdė.

Paskui nunešė šieno glėbelį arklidėn ir vos neapalpo senis, taip jam širdį sugėlė. Tokio gyvulio, kaip pamena, jo arklidėje niekuomet dar nebuvo. Bet dabar geresnio negausi niekur, ačiū dievui, kad nors tokis yra. O pernai šią kūčios dieną čia stovėjo dvejetas arklių ir eržilas, kuris dabar po žiemos būtų buvęs. Geras buvo kumelys, kito tokio niekur nesurasi. Davinėjo jam arkliapirkliai net pustrečio šimto... Gal būtų ir pardavęs, bet sūnus nedavė. Bijojo paskui, kad nepavogtų jo, ir naktin rakino dvejas geležiniais pančiais. Ir kodėl jis neturėjo būti geras, jei Jonukas kur tik galėdamas vogė avižas ir šėrė jį. Ne kartą už tai tekdavo jam nuo tėvo. Ir atsiminė senis, kaip barė ir net mušti ketino Jonuką, atsiminė, ir pagailo jam, kad

* Branktas – lentelė su skylėmis, per kurias išverti ir užmėgzti virvės galai, kad ji nesusisuktų. Naudotas karvėms priišti.

** Pasoginė – kraičio dalis.

dažnai barniu kankino savo sūnų. Kas gi manė, kas gi tikėjosi, kad jį tokis vargas laukia, tokis baisus likimas... Pernai kūčios dieną šėrė gyvulius pats, ir vyrų buvo pilna pirkia: du sūnu ir bernas samdininkas, visi kaip ąžuolai. O kur jie dabar, vargdienėliai?..

Ir taip pagailo jam sūnų ir savęs, kad vienui vienas senatvėn liko kaip pirštas, jog vos nepravirko senis. Sukandęs dantis murmėjo:

– Ne man vienam, ne man vienam... Kitiems dar prasčiau... Dievas taip norėjo...

Nors lūpos kuštėjo šiuos nusiramino žodžius, bet širdis jų neklausė, ir senis juto, kaip sunkiai ji plaka, lyg maža jai buvo oro. Krūtinėje lyg katės draskėsi, ir ašaros veržėsi iš akių. Rijo ašaras ir stengėsi, kad nepravirtų kaip moteriškas, o juo labiau stengėsi, juo labiau širdį skaudėjo. Net dantis sugriežė senis...

– Otgi neverksiu – ir tiek!..

Ir neverkė, nepravirko. Gamino Rambys kūčių šeimynai ir gyvuliams, o šios nelinksmos mintys plaukė kaip bangos upėje, vienos kitas sekdamos, vienos kitas vydamos, ir graudūs jausmai ėdė jo širdį... Lovoje prie lopšio sėdėjo apsiašarojusi marti ir supė vaiką, o kampe prie lentynos senė Rambienė merkė miešimui šližikus, poteriavo ir dažnai šluostė rankove senas akis... Senis piktai žvairėsi į jas, nes jisai nekentė ašarų, o dar labiau nemėgo, kad tos ašaros ir jį verste vertė pravirkti. Dirstelėjo senis į verkiančią marčią, į savo senę ir lyg votį sau sužeidė...

– Na, eikite gi... – prabilo Rambys, pabaigęs savo darbą; patsai atsisėdo ant suolo, skobnių gale, kur sėdėjo jau daugel daugel metų. Tą vietą jis užėmė tėvui mirus. Manė, kad užims ją vyresnysis sūnus, tik jam mirus. Atsisėdęs senis paėmė plotkelės kąsnį ir persižengnojo...

– Teleidžia dievas sulaukti geroje sveikatoje linksmesnių kūčių, – prabilo jisai ir atkando plotkelės.

Piemuo ir Vikčiukas sėdėjo už skobnių ant suolo, moterys susėdo ant uslano*. Skobnys buvo didelės, ilgos, pagamintos didelei šeimynai, ir gūdu buvo vos keliems užu jų sėdėti. Visi valgė plotkeles tylėdami. Tik skala** krosnyje traiškino ir šešėliai mirgėjo ant sienų.

– Kur mūsų vaikeliai dabar? Kas jiem, dievuliau, kūčią pagamino? – neiškentusi graudžiai prakalbėjo Rambienė. – Gal jų nei gyvų nėra, gal jų tik kaulelius jau vėjas purto!

Ir ašaros nukrito iš senės akių kaip rasa, nuriedėjo per senus, surūkusius, garankščiuotus veidus net šaukštan.

– Ar gal, dievuliau, sužeisti kažkur pagalbos saukiasi ir prisišaukti negali?.. – pravirko marti.

– Ar nenutiksi tu!.. – rūščiai subarė ją senis.

Alena, kaip buvo atkandusi silkės kąsnį, taip ir paspringo juo. Metė šaukštą ir, uždengusi delnais akis, nubėgo į lovą. Ten įkimšo pagalvin veidą, sustriūbavo,

* Uslanas – sėdimas suolas be atkaltės.

** Skala – pliauska.

užsikvatojo, verksmu paspringo, drebėdama visu kūnu. Neiškentė dabar ir Rambienė, paleido balsą ant visos pirkios, numirėliška marčiai pritardama, raudodama. Vikčiukas, pamatęs, kad motutė verkia ir bobulė verkia, susirangė kampe ir gailiai uždainavo, trindamas kumščiuokais ašarotas akis, o lopšy jam pritarė mažas broliukas. Tik vienas piemuo, padėjęs šaukštą, dairėsi į visas šalis ir svyravo, ar ir jam verkti, ar ne.

– Ar nesiliausite staugusios! – šūktelėjo Rambys ir piktai trenkė šaukštą vidurin skobnių. – Suvalgyti neduodate kūčios!.. Ir be jūsų staugimo sunku! – pasakė tyliau.

Jaučia sėms, kad gerklėje lyg kažkokis kamuolys kopa vis aukščiau, aukščiau, tojoja*, smaugia... Vienas aki-mirksnis – ir pravirks senis, kaip net moterys neverkia. Stvėrė Rambys kepurę, kailinius, lyg labai įpykęs, trinktelėjo durimis ir nuėjo priemenėn. Ten pasirėmė į ušėką, prikniubo ir užstriūbavo taip, jog net sena krūtinė sudiegė. Pajuto sena Rambienė savo vyro skausmą, suprato kad širdies skauda išvijo jį iš pirkios, ir išėjusi viena ranka apkabino jo kaklą, o kita glostė jam galvą, tarytum ramino savo mažą anūkėlį...

– Tai, Mariute, prisigyvenova! Auginova vaikelius ir senatvėje likova du vienu kaip pirštu...

* Tojoja – sprangina, verčia springti.

VINCAS
KRĖVĖ-MICKEVIČIUS

ANTANUKO
RYTAS

Antanukas labiausiai myli savo senelę. Nei savo motutės, nei tėvelio, nei ko kito jisai tiek nemyli, kiek savo seną seną senelę. Ir kur nemylėsi! Motutė dažnai Antanuką subara, kai kada net kumštelėja supykusi, o senelė niekuomet jo nenuskriaudžia. Joje Antanukas randa tik meilę, ji didžiausia ir uoliausia jo užtarytoja ir apgynėja.

Tėvelio Antanukas tiesiog bijo. Kodėl, patsai nežino. Gal todėl, kad jį rečiausiai mato, gal todėl, kad tėvelio visi kiti irgi bijo ir klauso kiekvieno jo žodžio.

Kai supykusi motinėle ar net patsai tėvelis nori Antanuką nuskriausti, jisai visuomet turi uoliausią gynėją – savo seną senelę. Jei tik Antanukui sunkioje padėty pavyksta pasislėpti už jos sijono, jisai jau ramus, nes žino, kad ten jo nepasieks nei motinėle, nei net tėvelio sunki ranka. Ten Antanukas visai nesibijo, nors labai būtų įpykusi motutė, baisiai grasytų tėvelis.

Antanukas ir miega su senele vienoj lovoj. Kada ji gula ir keliiasi, Antanukas retai tejunta. Bet nūnai jisai tuojau nubudo, kai tik senelė pabudus atsisėdo lovoj ir ėmė klostyti Antanuką iš visų pusių.

Nubudęs Antanukas praplėšė akis, pasiraivė ir, nejausdamas šalia savęs senelės, ištiesė rankutes ir ėmė aplinkui grobstyti.

– Užmik, užmik dar, mano mažas anūkėli! Matai, dar visai tamsu, – kuždomis įkalbinėja senelė ir dar labiau jį klosto antklode.

Antanukas ištiesė rankutes ir, sugriebęs nusilenkusios prie jo senelės kaklą, apkabino ją ir pabučiavo. Paskui pasivertė ant kito šono ir apsimetė, kad jau miegąs.

Senelė nulipo nuo lovos, pataisė suknelę, ištraukta iš pagalvio skarele susirišo galvą ir nuėjo prie krosnies. Antanukas girdi, kaip senelė krosnyje grobsto skalą, kad uždegtų ugnį.

– Trakšt trakšt... – girdi Antanukas: tai senelė laužo skalas, kad būtų lengviau įžiebtį užsiplaiskanojusį nulaužtą skalos galą.

Antanukui baisu vienam gulėti lovoj. Jam vaidenasi, kad pirkios vidury stovi kažkas kaip arklys ir linguoja galva. Visur kažkas knarkia. Antanukas apsikloja antklode galvytę ir ima tyliai šaukti senelę.

– Mik, mik, anūkėli! Aš čia, aš tuo įpūsiu ugnelę, bus šviesu, – ramina ji Antanuką.

Išgirdęs šnabždantį senelės balsą, Antanukas visai nurimo. Jis iškišo iš po antklodės galvytę, pasivertė ant kito šono, į tą pusę, iš kur girdėti senelės balsas, ir pravėrė akis. Nors baisu žiūrėti tamsumon, bet jau ten nieko, kas jį gąsdintų, nemato. Įsižiūrėjęs savo šviesiom akutėm, Antanukas vos vos mato, kaip senelė stovi prie krosnies, knaisioja „duobėje“ ir grobsto užsilikusias dar ten mažas žarijėles vienon krūvelėn. Antanukas mato, kaip senelė prispaudė žarijas skalų galais, kad papūtus jos į šalis

Skaitykite likusius
78 iš **96** puslapių,
įsigiję šią knygą

www.obuolys.lt

KITI KNYGŲ FORMATAI:

klausykla.lt

**Audio
knyga**

**Elektroninė
knyga**

Istorijos apie tylią gėrio šviesą,
apie širdis, kurios šildo net tada, kai
pasaulis ilsisi po sniegu.

Čia lietuvių rašytojai kalba apie našlaitės viltį,
Kūčių vakaro ramybę, rytmetį, pažadinantį gerumą.
Šiose istorijose paprasti žmonės atranda stebuklą – ne
kažkur toli, o savo pačių širdyse.
Tai šviesos ir atjautos kupinos istorijos, kvėpiančios
šienu, žvakių vašku ir Kalėdų laukimu.

Vincas Krėvė-Mickevičius, Žemaitė, Lazdynų Pelėda,
Julius Janonis, Pranas Mašiotas ir Antanas Vienuolis –
žymūs lietuvių rašytojai, kūrę iš meilės žmogui, žemei ir
gimtajam žodžiui. Jų pasakojimuose atsiveria paprasto
gyvenimo grožis, gėrio ir teisybės troškimas, o šventinis
laikas tampa proga pajusti širdies šviesą ir
tikrąsias vertybes.

„Stebukų biblioteka“ – pasakojimai, kuriuose gimsta šviesa.

Kiekviena nupirкта
knyga = pasodintas medis

www.obuolys.lt

Slaptas klubas

ISBN 978-609-484-891-9

Grožinė literatūra > Pasaka

Valstybinė biblioteka

SKAITANTIS ŽMOGUS YRA GRAŽUS